

I. Úvod.

Již ve svém článku „Spoření, jeho pojem a funkce hospodářská“, který byl uveřejněn ve „Vědecké Ročence Masarykovy university“ roku 1929, jsem uvedl, že jsem byl nucen pro svou národohospodářskou konstrukci přerpracovat všechny tak zv. „národohospodářské“ pojmy.*) Výsledky mé analyzy se liší podstatně od výsledků dosavadních pojmoslovných badání, pokud aspoň mohu přehlédnouti běžnou vědeckou literaturu, a moje pojetí některých pojmů jest takřka zcela rozdílné od pojetí, jež jsou běžná. Podle mého názoru v národohospodářské vědě dosud bylo vůbec kladeno příliš málo váhy na to, aby byly přesně precisovány všechny pojmy, jež platily za pojmy hospodářské.

Jedině tato okolnost nám vysvětluje, proč většina hospodářských teoretiků nepovažovala často vůbec za nutné definovati pojmy, kterých se napořád užívalo. Lze míti za to, že se tak dalo v přesvědčení, že obsah těchto pojmů je všeobecně znám a že se předpokládá

*) V závěru citovaného článku jsem pravil: „O důležitosti přesného pojmosloví jsem se však znovu přesvědčil při budování své hospodářské konstrukce. Krok za krokem jsem narážel na nepřekonatelné potíže, poněvadž určité pojmy, vědou používané, ukázaly se mi buď nepřesnými, nebo někdy dokonce nesprávnými. Proto jsem byl nucen, veliké množství pojmů znovu na jejich přesný obsah přezkoumávati (tak zmiňuji se jen namátkou o pojmu užitečnosti, který nikterak není specificky hospodářský, jak se tvrdívá, nýbrž prostě teleologický, tedy spadající do sféry technické neméně než do sféry hospodářské)“.

jako daný. I ti autoři, kteří pro hospodářskou nauku přijali teleologii jako jedině správný způsob nazírání (správně: myšlení), mluví sice o různých pojmech nebo o mnohých pojmech základních, avšak nevysvětlují blíže, co jimi má být přesně rozuměno. Jedině Engliš věnoval patřičnou péči ve svých „Základech hospodářského myšlení“ a ve své „Příručce národního hospodářství“ tomu, aby u některých pojmů (ne u všech) podal též jejich definice. (Musím bohužel hned zde uvést, že jeho definice nemohu považovati za správné, neboť vedou k vnitřním rozporům a jsou podle mého názoru pramenem některých dalších omylů).

Hlavním výsledkem mé analýsy je mimo jiné poznatek, že většina t. zv. hospodářských pojmů není nikterak specificky hospodářskou, jak se předpokládá. Běžná nauka hospodářská operuje beze všech pochyb s mnoha pojmy, jež považuje za své pojmy specifické, za pojmy sobě vlastní, za pojmy hospodářské *κατ' ἐξόχην*, aniž však dosud byl učiněn pokus, aby tento předpoklad byl dokázán. Kdyby se byl takový důkaz žádal, bylo by se sice připustilo, že onen předpoklad jest dosud nedokázán, avšak zároveň by zcela jistě vzbudila taková žádost podiv. Neboť běžné nauce by se byla nutně jevila divnou žádost důkazu o tom, že jsou hospodářskými pojmy, jichž příslušnost do oboru národního hospodářství se má za samozřejmou již od samého vzniku národního hospodářství jako vědy. I potom, když se podařilo prokázati, že teleologický „způsob nazírání“ je jedině vhodným pro obor národního hospodářství jako vědy, nedošlo k přezkoumávání, zda ony určité pojmy, jež se vyskytují právě jen v teleologickém způsobu nazírání, jsou specificky hospodářské či jen všeobecně teleologické, ačkoliv přece takové přezkoumávání stane se ihned nutným, jakmile se ukáže, že národní hospodář-

ství sice spadá do pojmové sféry teleologické, avšak nevyčerpává jí úplně. Je jisto, že všechny hospodářské pojmy musí vzniknouti teleologickým způsobem myšlení, avšak nelze říci naopak, že všechny teleologické pojmy jsou automaticky hospodářské již tím, že jsou teleologické. Jsou tedy možny pojmy, jež jsou sice v hospodářské nauce užívány, avšak nejsou jí specifické čili výlučně vlastní, nýbrž užívá se jich pari modo i v ostatních vědních odvětvích teleologie.

Jsem tedy toho mínění, že jest naprosto nutno vyplniti onu mezeru, neboť pro úvahy hospodářské potřebujeme pevný a nikoliv labilní pojmový základ. Tuto mezeru zamýšlím zde vyplniti tím, že podrobím bedlivému zkoumání jednotlivé pojmy jeden za druhým, při čemž se ukáže, že většina t. zv. základních „hospodářských“ pojmů jsou pojmy pouze teleologické, tedy nikterak ne pojmy specificky hospodářské. Při této příležitosti podrobím zároveň kritice a revisi obsah analysovaných pojmů, neboť i ty pojmy, jež se pokládají obecně za správné, neobstály, jak jsem již připomněl nahore, při zkoušce správnosti. K tomuto přezkoušení byl jsem přinucen automaticky, když jsem stále narážel při užívání těchto pojmů pro svou hospodářskou konstrukci na vnitřní rozpory, což jasně svědčilo o tom, že tato konstruktivní výstavba vědní potřebuje solidnějšího materiálu pojmového, než jaký jsem našel co výsledek dosavadních badání. Byl jsem nucen — obrazně řečeno — takřka krok za krokem pozorně ohledávati půdu, než jsem mohl pokročiti dále.

Teprve pak, až obsah takto utvořených pojmů snesl ne jedno, ale všechna přezkoušení z četných metod logických zkoušek, jichž jsem užil, odvážil jsem se k dalším pracím. Netvrdím, že moje formulace pojmů, jak

je zde podána, je na věčné časy neotřesitelnou a dokonalou — avšak mohu tvrditi s dobrým svědomím tolik, že já jsem na ní nenalezl již žádného kazu přes svědomitá přezkoušení.

Při této mé práci připadl mi úkol dvojitý: předně zařazení pojmů, které dosud byly od všech autorů bez výjimky chápány výlučně národohospodářsky, mezi pojmy formálně teleologické, a potvrzení jiných za výlučně formálně národohospodářské (čehož se dotknu až ve třetím oddíle této knihy), za druhé podání nových přesných definicí, poněvadž dosavadní všechny vykazují vnitřní rozpory. Korektury, jichž tu bylo třeba, se týkají tedy klasifikace pojmů a zařazení jich z rodu do třídy, jednak rozsahu a obsahu pojmů samotných.*)

II. Teleologické pojmy.

1. *Všeobecně.*

Obecnými pojmy teleologickými, které jsou společné pro všechna vědní odvětví teleologická, jsou mi pojmy tyto: účel, prostředek, užitečnost a škodlivost, užitek a škoda, potřeba, upotřebitelnost a statek. Samozřejmě jsou teleologickými pojmy i pojmy hospodářské, zde však nebudou uvedeny, neboť v tomto odstavci budeme jednati o pojmech obec-

*) Podávám v této práci pouze výsledky svého vlastního myšlení. Jde tedy buď o pojetí zcela nové, nebo aspoň od učení dosavadních se lišící, často jim přímo odporující. Jediný autor podal dosud — pokud mohu přehlédnouti — přesnější definice pojmů, jimiž se budeme v následujících kapitolách zabývat, a to Engliš. Tím budiž vysvětleno, proč právě jeho formulace stane se častěji předmětem mé kritiky.